

Autor: Radim Lhoták

Globalizace, fenomén, který děsí a zároveň fascinuje lidstvo již několik desetiletí. Co to vlastně je? Pojem globalizace je vyjádřen především jako proces ekonomický a to proces neřízený a spontánní, je to proces směřující k efektivní produktivitě (zisku) podnikatelských subjektů odstraněním všech společenských bariér trhu a maximalizací účinku psychologických afektů, které tento trh manipulují. Z kulturního a sociologického hlediska jde však o jev, který se ze všeho nejvíce vyznačuje ambivalencí (mnohoznačností). Nejlépe to vystihuje samo myšlení lidí v podmínkách globalizace, které je vyjádřeno termínem postmodernismus. Postmoderní myšlení reflektuje globalizaci jako existenciální nejistotu, jež přivedla lidstvo skrze frustraci odcizením až k samé pochybnosti o lidském rozumu a poznání skutečnosti samé.

Globalizace, co to je?

Globalizace, fenomén, který děsí a zároveň fascinuje lidstvo již několik desetiletí. Pojem globalizace je vyjádřen především jako proces ekonomický a to proces neřízený a spontánní, je to proces směřující k efektivní produktivitě (zisku) podnikatelských subjektů odstraněním všech společenských bariér trhu a maximalizací účinku psychologických afektů, které tento trh manipulují. Z kulturního a sociologického hlediska jde však o jev, který se ze všeho nejvíce vyznačuje ambivalencí (mnohoznačností). Nejlépe to vystihuje samo myšlení lidí v podmínkách globalizace, které je vyjádřeno termínem postmodernismus.

Postmoderní myšlení reflektuje globalizaci jako existenciální nejistotu, jež přivedla lidstvo skrze frustraci odcizením až k samé pochybnosti o lidském rozumu a poznání skutečnosti samé. Podle postmodernistů nic není takové, jaké se nám to jeví, protože současný člověk ztrácí přehled o vlastních možnostech integrace do procesu globalizace. Fenomén globalizace se z antropologického hlediska často označuje jako krize racionality. Mnohoznačnost jevu znamená, že se něco vzpírá jednoznačnému zhodnocení a nemůže být uchopeno tou částí naší inteligence, kterou nazýváme racionální. Jestliže daný jev má své pozitivní a zároveň negativní stránky, jestliže jednou svojí povahou prospívá a druhou škodí, nejsme schopni rozlišit pravdu o jeho významu.

Neschopnost daný jev jednoznačně ohodnotit jako dobrý nebo špatný подрývá zároveň důvěru ve vlastní hodnotu pravdy. Problém je v tom, že celý moderní vývoj západní civilizace byl veden cestou víry v možné a bezpečné poznání, víry ve filosofické nahlédnutí, cestou rozumu a ideály dosažitelného řádu světa, jenž měl být nutně odhalen a nastolen ve svém racionálním pojetí dobra. Postmodernismus nyní zpochybňuje vůdčí roli rozumu i vědy, když lidstvo pomalu ztrácí pojem o stavu vědeckého poznání a jeho dopadu na existenci člověka. Proto je dnes tak málo myslitelů, kteří se dokáží podívat na současný stav světa s vizionářskou erudicí. Jednou nohou vězí ve skeptickém subjektivismu a druhou v troskách pozitivistické Utopie. Je nasbíráno příliš mnoho špatné zkušenosti se všemi ideami a ideologiemi, jejichž cílem bylo nastolit rozumnější a spravedlivější uspořádání světa. Dotaženo ad absurdum má postmoderní filosofie své směry a názory, u nichž často není ani zřejmé, z jakého zdroje myšlení pramení, jde zhusta o filosofii, která považuje rétoriku za důležitější, než přiměřenost lidského poznání, toto myšlení popírá reálný stav věcí a skutečný stav mysli, protože podle něho nic takového neexistuje. Existují jen obrazy, texty a partikulární výpovědi. Otázka zní, co s takovým pohledem na svět? Je vůbec k něčemu dobrý? Hned se nám ovšem vnučuje druhá otázka: Je moderní víra v pokrok, racionalitu a vědu něčím víc, než novým mýtem, novým bludařstvím? Přínosem postmodernismu bezpochyby je, že zpochybňujíc dosavadní ustálené představy o lidském světě, o jeho uspořádání, směřování a systému etických norem nepřímou provokuje k jejich revizi.

Člověk a globální vesnice

Je ovšem třeba si položit ještě jinou otázku. Člověk v podmínkách globalizace ztrácí vědomí vlastní identity, příslušnosti k celku, jeho vnitřní rozměr rozlišuje pouze individuální uplatnění v podmínkách ekonomické soutěže a spotřebního vzorce chování. Člověk se odcizuje vlastnímu bytí a odkládá smysl života mimo zřetel svého zájmu. Otázka zní, je nějaká cesta nápravy nebo současný člověk spěje k mutaci, která z něj v krátké době učiní nový druh z asociálním a nepředvídatelným chováním?

Jak tuto situaci nahlíží politika současných národních států? Tyto státy při konstituování globální vesnice rozhodně neční jako orientační milníky. Naopak postupně ztrácejí veškerý kredit a důvěryhodnost. Z jejich instituce se stává na jedné straně účelový nástroj nadnárodních korporací a ve vztahu ke svým občanům hrozba vnitřního teroru moci soudní, výkonné i zákonodárné. Cílem tohoto násilí je non-konsensuální výběr peněz od občanů poplatníků, kteří jsou stále méně ochotni přispívat ze svého na podobný institut organizované moci, jenž není schopen jim svojí zkorumpovanou a globálními subjekty zmanipulovanou byrokracií zajistit existenční jistotu ani bezpečnost.

Globalizace je proto hlavně sociální proces, který neumíme předvídat, protože není řízen žádnou racionální ani duchovní silou a jako nadnárodní a univerzální fenomén obecného chaosu se řízení vymyká. Jenomže o co nám vždycky jde především? Není a nebyl vždy cílem veškerého lidského snažení člověk sám? Jeho štěstí a důstojnost? Není proces globalizace pravým opakem? Nakolik je jeho podstatou postupné odlidštění společnosti ve prospěch globálních ekonomických sil, jejichž cílem je zmocnit se světa a přírody alespoň eliminací všeho, co připomíná život v jeho nespoutanosti, když všechny racionální a pokrokové vize

smysluplně určeného a harmonicky vyváženého života lidí selhaly? Jistě, moc nezodpovězených otázek najednou, ale taková je podstata globálního světa, na kterou si musíme pomalu zvykat.

Informatika, vědění nebo sofistika?

Do toho všeho vstupuje informatika se svým sofistikovaným pohledem na svět, v němž informace má hrát klíčovou roli strůjce a nositele cílevědomého vědění a řízení. Připomeňme, že pojem sofistikovaný zde plně odpovídá svému genealogickému (rodovému) předchůdci, jímž je řecké slovo sofis vyjadřující zdání, tedy lidský dojem předurčený krátkozrakým náhledem toho, co se jeví užitečným v každodenní nutnosti a tlaku životní praxe. Jak nedůvěryhodně a ploše působí v kontextu ambivalentních jevů doby nadšené výkřiky informatiků o epoše informační či snad dokonce znalostní společnosti. Jaké zbožné přání a účelová fikce se skrývá za tímto veřejným oceněním jejich zaujaté snahy o dosažení světodějně role na globálním trhu.

Mluvíme-li zde o účelu, pokusme se určit, jakým faktickým zájmům současný globálně monstrózní samohyb informačních systémů slouží. Byly doby, kdy vrcholným milníkem vývoje informačních technologií byla umělá inteligence. Podívejme se tedy nejprve, jak se to má s touto spasitelskou vizí, jež měla jednou pro vždy vyřešit problémy rozhodování a řízení v podmínkách nejistoty dané omezeným empirickým vědomím a znalostmi lidského činitele.

Přítel mého přítele je můj přítel, nepřítel mého přítele je můj nepřítel, přítel mého nepřitele je můj nepřítel, nepřítel mého nepřitele je můj přítel. To jsou základní pravidla formální logiky. Celý svět automatizace a řízení je postaven na této logice a operacích binární aritmetiky. True, false. Pravda, nepravda. Turingův stroj jako model umělé inteligence je jednorozměrný zásobník binárních informací, které lze přepisovat, v jednom směru rozšiřovat a provádět tak nad nimi formální logické operace. Lze tak algoritmizovat problémy libovolné složitosti, ovšem jen hypoteticky, totiž za podmínky, že zásobník je v daném směru nekonečný. Každý automat, každý člověkem vytvořený systém umí však pracovat pouze s konečnou množinou dat a znalostí. Každá umělá inteligence vidí skutečnost jako konečnou množinu prvků a v tom je její půvab i klam. Jistě, i počítačový systém se umí učit. Vzpomeňme třeba expertní systémy, jejichž existence má již úctyhodně dlouhou historii. Ale princip učení těchto systémů spočívá v tom, že stávající báze znalostí se rozšíří na novou konečnou bázi, jejíž možnosti rozhodování jsou vždy omezené a orientované na vymezený okruh otázek. Zde je jistá analogie s lidským reálním poznáním, které je také omezené. A existuje argument, že soubor faktických reálných dat počítačové databáze je z hlediska uchování a přesného rozlišení podstatně širší, než je tomu u člověka. Lze však tyto data nazývat znalostmi použitelnými pro život? Žádný seberozsáhlejší soubor rozmanitých dat nelze považovat za jádro objektivního vědění a stavět na nich bezesporné odpovědi. Proč? Pokusme se najít odpověď ve filosofickém oboru nazývaném fenomenologie.

Fenomenologie, filosofická odpověď

Fenomenologie nás v základu poučuje o tom, že svět se nám zjevuje ve formě fenoménů

(jevů), a poukazuje tak na jistou strukturu ve vztahu mezi objekty vnějšího světa a námi jako subjektem, tedy na existenci jisté nezávislé mohutnosti, která nám zprostředkuje zjevnost těchto objektů. To, jak se nám věci jeví, není totéž, čím jsou sami o sobě. Jinými slovy, naše uvědomělé poznání věcí není možné chápat bez zřetele (způsobu zjevování), jaký k věcem zaujímáme a jak se nám tyto věci v daném úhlu pohledu jeví. Nic ve světě se z ontologického hlediska nevyskytuje izolovaně, nýbrž vše existuje ve své závislosti na celku. A vždy zůstává nekonečné množství věcí mimo náš zřetel, věcí, které pouze v celku podávají objektivní obraz světa, toho světa, o němž jaksí víme že jest, ale ve svém celku je nedostupný naší možné zkušenosti, tedy i objektivnímu poznání.

Podporu pro podobná filosofická tvrzení nacházíme přímo v reálném světě a to prostřednictvím oboru, který si přivlastňuje nárok na nejvyšší přesnost vědecké metody. Tím oborem je fyzika. Kvantová mechanika definuje pojem kvantový stav, jenž představuje reprezentaci fyzikální reality. Svět má z pozice tohoto ortodoxně vědeckého názoru dvě hlavní části. První je část „klasického světa“, která odpovídá tomu, jak se na tento svět díváme a jaký jej registrujeme. Druhou částí je „kvantový svět“, který není přímo přístupný našemu zkoumání. Můžeme z něj však pomocí aktu měření extrahovat určité informace. V klasické části, tedy v té části, ke které upínáme svůj zřetel a izolujeme ji od ostatního světa, nabývají sledované veličiny kvantového systému vždy konkrétní diskrétní hodnoty odpovídající skokům v celkové energii daného systému. V kvantovém světě však mohou tyto veličiny nabývat ve skutečnosti nekonečného množství hodnot odpovídajícímu nekonečnému množství kvantových stavů našeho univerza.

A život přináší stále nová a nová překvapení. Obsahem i smyslem pravé inteligence živých tvorů proto není nastolit věčný pořádek odhalením světa v jeho jednotlivostech a rozmanitých vztazích, ale schopnost orientace v ne-řádu, umění přizpůsobit se chaosu. Člověk ve své inteligenci má dosud ne dobře doceněnou schopnost vnímat věci v celku, pojímat svět jako všeobšáhle universum, vykládat svět v jeho celistvosti bez toho, aby se důsledně zodpovídal každé jeho části. Takové schopnosti umělá inteligence nemá a nikdy mít nebude, protože právě v jejím principu jsou jednotlivost a rozmanitost jediným základem zkoumání. Není schopná abstrakce ani syntézy. Umělá inteligence nikdy nebude mít vlastnosti slučitelné s životem. Nikdy nebude inteligencí v pravém slova smyslu. Nikdy navíc nebude mít pud sebezáchovy, vůli k činům v podmínkách krajní nejistoty, schopnost intuice, improvizace, experimentu... Nic z toho, čím se život probíjí chaosem ke své existenci a místu na slunci. Vše, k čemu se současný stav vývoje informačních technologií dobral a v čem spatřuje nějakou formu inteligence, jsou pouze jisté vícekritériální (multidimensionální) způsoby zpracování dat a především jejich interpretace, které pouze apelují na inteligenci člověka, samy však inteligentní nejsou ani v nejmenším.

Pohled do minulosti

Není tak daleko za námi doba, kdy se pokrok ve vývoji informačních technologií odehrával v generačních skocích. Bouřlivý postup od generačně nižších úrovní přímého zpracování dat k uchopení databázové organizace dat jako znalosti produkující informace vyššího řádu skončil u čtvrté generace konceptuálního modelování reálného světa a na ní se zároveň rozplynul.

Další pátá generace informačních systémů měla totiž splnit onen dávný sen lidstva o vytvoření umělé inteligence. Z této vize, která se záhy stala frustrující černou můrou, pochází většina tvrzení o strategické úloze informatizace, o světodějně úloze mocností, jež jako první ovládnou neslýchanou sílu kybernetického mozku představujícího dokonalé vědění s neomezenou kapacitou a bilančním výkonem prostým všech omylů.

Mocní hráči na trhu IT věřili softwarovým inženýrům, že brzdou na cestě k vybájenému supermozku je především nízký výkon a kapacita hardware, a rozpoutali závody o stále rychlejší a výkonnější super-čipy, o stále rychlejší a neomezenější paměťové kapacity. Současný teoretický vývoj kvantových počítačů a kvantové informatiky napovídá, že věřit nepřestali. Přitom celý finanční kolotoč za dosažením konkurenční výhody a moci výrobců mikročipů má znovu příchuť samoučelnosti. Obrovské náklady na vývoj a následně výrobu takového hardware ani ve zlomku nevyváží přínosy, které z těchto technologií kynou.

Umělá inteligence ve formě neživého mozku se nekoná a konat nikdy nebude. K čemu tedy je takový vývoj dobrý? Nevím, zda zvýšení doby odezvy tabulkového kalkulátoru z jedné sekundy na jednu mikrosekundu někoho tak omámí, aby se těšil na řádově dražší kvantové počítače. Lidská společnost se atomizuje v podmínkách postupující globalizace. Každý z nás se postupně stává stále odcizenějším a osamělejším článkem řetězu výrobních vztahů, které jsou stále přímočařejší, stále zploštělejší, stále neosobnější. Globální průmysl a ekonomika má za cíl ovládnout život tím, že jej znásilní, zjednoduší a tím uzavře do efektivně a průhledně fungujících struktur, do globálních podmínek, které nebudou nadále závislé na chaosu a složitém rozhodování. Takový svět nebude potřebovat výkonnou inteligenci, protože mu nepůjde o hledání optimálních východisek z nejistých situací, nýbrž pouze informatiku plnící funkci kontroly článků řetězu, který se bude otáčet v předepsaném taktu.

Informační technologie, účel nebo prostředek?

Vraťme se proto k původně položené otázce: Jakým zájmům slouží vývoj informačních technologií, jakým cílům je podřízen ve své služebnosti? Že jde o vztah ryzí služebnosti je zřejmé po té, co jsme pochopili neadekvátnost jeho nároku na nositele pokroku lidstva ke kvalitativně vyšší budoucnosti. Mluvili jsme o vývoji mikročipů, jejichž rychlost a výkon se neustále zvyšují cestou stále neslýchanějších technologií. Již dnes je jasné, že udržet efektivní výrobu stále mikroskopičtějších mikročipů je čím dál tím těžší a dražší. Je také známo, že hranice jejich výkonu je někde na částicové úrovni fyzikální struktury hmoty. Přitom existuje prakticky pouze jedna oblast, ve které se úsilí o vyšší výkon viditelně zúročí. Tou oblastí je design, uživatelské rozhraní, působivost smyslově vnímatelného projevu počítačové aplikace svádějící člověka ke hrám, snění a marnivosti. Paradoxně tam se vybíjí veškeré úsilí technologického pokroku lidstva, aby zapomnělo na vlastní smysl lidského směřování a dalo tak šanci průmyslové elitě ovládnout trh novými a draze zaplacenými nesmysly.

Oborem, který se těší velkému zájmu a do něhož se investují obrovské finanční prostředky jak ze strany dodavatelů IT tak ze strany uživatelů, je vývoj informačních systémů pro potřeby průmyslu a obchodu. Kam se ubírá? Typickým příkladem je automobilový průmysl. Na společnost Škoda auto, a.s. je jenom v Česku vázáno přibližně 500 samostatných

výrobních subjektů. Ti všichni dodávají komponenty pro konečnou montáž automobilů na výrobní lince společnosti, která vychrlí fixní počet vozů denně, protože je nastavena na určitý takt. Výrobní linka nevyžaduje dynamické plánování ani dynamickou regulaci a musí být nezávislá na měnících se podmínkách prostředí. Jak potom automobilka řeší dynamiku poptávky a na ní závislou nestabilitu odběratelsko-dodavatelských vztahů? Vždyť přece auta jsou dodávána v široké škále různých provedení a poptávka po určitých modelech a provedeních není deterministicky zjistitelná. Mění se dosud spontánně a chaoticky tak jako život.

Náš mocný výrobce automobilů tento problém řeší jednoduše. Z jedné strany pěchuje do svých modelů stále důmyslnější a zbytečnější vymoženosti, kterými láká spotřebitele v jejich slabosti na opojení z technicky propracované hračky. Tak si zabezpečuje dostatečný odbyt a konkurenční výhodu. Z druhé strany vše, co se týká variability výrobků, přesunuje na úroveň komponent, jež nakupuje od svých dodavatelů. A nakupuje je tak, jak odpovídá měnící se poptávce. Dnes nám dodejte patnáct servomotorků pro stahování oken, zítra jenom pět atd. Jak je to možné? Jak může takový dodavatel rozumě plánovat výrobu a zajistit její efektivitu, když ze dne na den neví, kolik výrobků od něj automobilka odebere? Má dvě možnosti, buď se vzepřít a být nahrazen jiným výrobcem nebo se s danými podmínkami nějak vypořádat. A k požadovanému vypořádání mu automobilka přispěje tím, že ho donutí zakoupit informační systém postavený na metodě tzv. zákaznického řízení výroby (CDM), a jejím prostřednictvím mu nejen on-line diktuje své podmínky, ale zároveň efektivně sleduje a hodnotí, jak poslušně a pružně se jim podrobuje.

O co tady jde? Odpověď je nečekaně prostá: Jednoznačně mocensky znásilnit chování a tím i možnosti prosperity všech subjektů zapojených v dodavatelském řetězci. Logicky se dodavatelé z nejbližšího článku řetězce snaží podobné metody uplatňovat i na své dodavatele na článku vzdálenějším. Vzniká tak celá hierarchická organizace dodavatelů první, druhé a další úrovně. Přirozeně nejhorší situaci mají ti, kdo se nacházejí na konci řetězce. Těm nezbyvá nic jiného, než tvrdá bezohlednost k prvotním zdrojům, jinými slovy chování, které má daleko k ekologicky udržitelnému rozvoji. A ekologií zde rozumíme jak zdroje přírodní, tak zdroje lidské.

Pohled do budoucnosti

Jaká před námi vyvstává vize budoucí společnosti, pokud vycházíme ze zjevených globalizačních trendů a představ dominantních hráčů na globálním trhu? Globální svět by měl patrně připomínat jednu velikou a rozvětvenou linku, jakéhosi plošného brouka s milióny sosáků, kterými pokrývá zemi a vysává její zdroje ze všech myslitelných koutů, aby vychrlil na druhé straně řeku spotřebního zboží, jímž utěší lidské výrobní články přizpůsobené taktu jeho produkce a touze zničit vše, co zavání nepoddajností, svobodou a přírodní nedotčeností.

Zjevenému cíli slouží i současná tvůrčí potence informačních inženýrů, programátorů a analytiků. Všechny směry vývoje se orientují na reálné procesy v organizaci produkce a chování ekonomických subjektů. Tyto procesy sledují, měří, zobrazují, aby vytvořily podklad pro jejich znásilnění. Aby přispěly ke světu, který je průhledný, plochý, mrtvý avšak efektivní

z hlediska transformace zdrojů v tržně umístitelnou hodnotu. Je to svět, který důsledně a nakonec i řízeně uskutečňuje nesmyslnou spotřebu přírodních zdrojů, svět, který požívá sám sebe s využitím důmyslných technologických prostředků a udržuje vzestupnou spirálu ekonomické prosperity účinným zvyšováním vlastního apetitu. Je takový svět vůbec možný bez toho, aby rychle a přímočaře směřoval ke svému konečnému úpadku?

Otázky technologického rozvoje

Řekli jsme si v minulých kapitolách, jak donedávna optimisticky určená strategie vývoje informačních technologií směřující v generačních krocích k umělé inteligenci měla dovést lidstvo k pokroku, jak tento smělý cíl měl odejmout z člověka břímě jeho rozhodování v podmínkách informační exploze, v podmínkách neúměrného kvanta informací produkovaných globálním dosahem spojitostí a závislostí každého aktivního subjektu na globálním světě. Zjistili jsme, jak pozoruhodně skrytým způsobem tato strategie, stejně jako jiné vize budoucí společnosti, vyčpěla v samoučelných technologických konceptech majících jediný cíl: Získání konkurenční výhody na trhu bez ohledu na smysl a budoucí dopad libovolné technologické vymoženosti budící zdání revoluční myšlenky a mající partikulární význam. A tak se to má prakticky s každou oblastí technologického rozvoje současného světa. Týmiž ústy se na jedné straně mluví o agilitě podnikatelských subjektů, tedy jejich schopnosti dynamicky se přizpůsobit měnícímu tržnímu prostředí, na druhé straně se neustále opakují teze o standardizaci procesů a jednoznačném přínosu propracovaných a promyšleně strukturovaných řešení ve smyslu rychlého a dostupného uplatnění moderních metod řízení. Jediným vsutkem „elastickým“ prostředkem pro potřeby úspěšné automatizace jsou základní vývojové nástroje a metoda „udělej si sám“. Jediným vsutkem standardizovaným řešením této automatizace je typový informační systém nabitý funkcionalitou s předem navrženým datovým modelem popisujícím reálný svět objektů v jeho účelovém pojetí. Veškeré kreace adeptů na technologickou výhodu a progresivní řešení hodné nejvyšší pozornosti se odehrávají někde mezi těmito póly a inklinují postupně na jednu či druhou stranu. Nakonec to zabalí nebo se stanou přehlíženou součástí známých globálních korporací, jež válčují trh svými softwarovými monstry.

Svět je chaos

Nejsem zásadní odpůrce technologického rozvoje. Jakou úlohu má však technologický pokrok v podmínkách reálného světa, v podmínkách chaosu? Podívejme se na pojem chaosu trochu jinak, než je obvyklé. Je velkou chybou se domnívat, že chaos je zlo, kterému je třeba za každou cenu předcházet. Chaos obecně nelze vidět jako zničující a neproduktivní zmatek. Chaos je naopak podmínkou života a jeho přirozeného vývoje, nositelem vnitřní kauzality světa. Nejsme theologové a nebudeme chápat kauzalitu jako smysluplný řetěz příčin a následků směřujících od stvoření světa všemohoucím Bohem a jeho milosti jako prvotní příčiny ke konečnému cíli věčné spásy. Vše ve světě je výrazem účinků protichůdných sil, kterým nikdo a nic nepředurčuje jejich chování. Přesto jejich interakce v čase směřuje k rovnováze. Je lhostejné, co je jejím výsledkem, zda rovnovážný život nebo vyvážená pustina. Okamžitá rovnováha ale neznamená, že by nějaké síly zanikly nebo získaly nový smysl, pouze se vyvažují ve svých účincích formou vztahů, náhodných vztahů a proto tvořivých.

Chaos je vyjádřením jejich přetrvávající energie, připravenosti k nové interakci, výrazem vnitřního pohybu a nestability světa jako celku. Kde by vládl pevný řád a struktura, tam by nebyl prostor pro změnu. A jak známo, změna je život. Pouze v přirozených podmínkách chaosu, ve všeobecné a nepořádací účasti na tomto chaosu je možná rovnováha života. Nikdy však trvalá a neměnná. Každý zásah směřující k systematickému omezení chaosu na pevnou a promyšleně uspořádanou strukturu způsobí narušení vztahů přirozené rovnováhy. Každý pevný řád totiž vnucuje násilné uspořádání všem silám a to silou pořadatele. A tato síla pořadatele vyvolá nepředvídatelnou reakci sil ostatních.

Úloha vědy

Člověk se naučil některé síly manipulovat. Veškeré výtěžky vědy a technologie jsou ovocem této manipulace původně postavené na experimentu. Vědecké aplikace jaderné fyziky, genetiky, medicíny, chemie jsou pouhým výsledkem zdařených či nezdařených pokusů a zhodnocené empirické zkušenosti vzešlé z těchto pokusů a omylů. Nechci popírat jejich užitkový potenciál. Ale vedle nich existuje nekonečné množství sil nepoznaných, nezvládnutých, o jejichž interakci nemáme ani ponětí. Jak potom můžeme mluvit o jednoznačném užtku? O nesporném úspěchu nových technologií? Jako naprostá deformace zdravého společenského růstu se jeví nedostatek koncepce a obecného smyslu v účelu, za kterým se daný technologický vývoj provádí. A informační technologie do toho všeho zapadají jako schematický pořadatel obecného zdání. Je třeba si nezaujatě říci, že v celé fascinující éře vědeckotechnického pokroku člověk nevytvořil na Zemi žádnou objektivně pozitivní hodnotu. Rozuměj hodnotu, která by ze Země učinila lepší místo pro život, než dosud. Pravý opak je pravdou. Člověk se stal dominantním a přemnoženým druhem, který si přizpůsobuje přírodu ke své potřebě. Bezohledně a necitlivě tak, jak to odpovídá jeho pocitu nadvlády. Každý přemnožený druh je v přírodě předurčen k eliminaci nebo k návratu do původního stavu, ze kterého začal expandovat. Důvod je prostý: Takový druh plní zdroje své obživy do naprostého vyčerpání. Nutně si tak přivodí zkázu vlastní případně i celých ekosystémů, které strhne s sebou.

Úlohou vědy a techniky proto není usměrnit chaos a ovládnout přírodu ke konečnému užtku člověka, ale najít lidem takové místo ve vesmíru, naučit je žít takovým způsobem a v takových vztazích vnitřních i vnějších, aby chaos nebyl vyveden z míry. Hlavním úkolem vědy by proto mělo být řešení otázky udržitelného rozvoje lidstva. Otázky čerpání zdrojů obživy a jejich regenerace při zachování vztahů přirozené rovnováhy. Jedním z hlavních podtémat této otázky by potom mohlo být třeba jak přestěhovat člověka, jeho obydli a výrobu, pod zem a navrátit tak povrch naší dosud životadárné planety původnímu chaosu přírody. Tak by se člověk mohl stát do jisté míry i nezávislým na rozmarech přírody samé a významně předejít ničivým důsledkům živelných katastrof. O vnitřní bezpečnosti, nutnosti ekologických provozů a úspoře energie ani nemluvě.

Kam jsme to dospěli?

Jaká je však skutečnost? Po výtce jsou informační technologie tím hlavním činitelem, který umožňuje globalizaci světové ekonomiky a obchodu. Bez informačních technologií by se

musela zhroutit celá rozvětvená a rozbujeľá logistika obchodních řetězců, bez informačních technologií by těžko obstály nadnárodní korporace ve své rozvětvené organizaci. Díky informačním technologiím se naše dálnice otrásají pod nepřetržitým proudem a hřmotem kamiónů připomínajícím gigantické mravenčí stezky. Rozdíl proti čínorodosti mravenců je však v tom, že tok nákladu nemá za účel sběr a úklid vedlejších produktů života do místa jejich ekologické likvidace, ale naopak rozvoz produktů civilizace do všech koutů světa, aby je postupně zaneřádl druhotným odpadem a ekologickými zátěžemi vlastního provozu. Globální ekonomika a obchod nutí lidi cestovat. Člověk je nedobrovolným účastníkem stresujících transportů v kolonách agresivně pilotovaných samohybů, tráví neplodné a úmorné hodiny v zácpách bez sebemenší jiskřičky radosti z lidského setkání či poznání nových míst a nových forem umění života, které bývaly dříve cílem každé nákladnější cesty (Můj ty smutku, jak já nenávidím dálnici D1). Žije ve sterilizovaných příbytcích dislokovaných sídlišt izolovaných od přírodních vlivů a zařizovaných pouze za účelem bydlení. V těchto strojích na bydlení je odkázán na kontinuální přísun životních potřeb prostřednictvím supermarketů zakomponovaných do sítě dopravních tepen tvořících uzavřenou městskou lokalitu. Veškerý kontakt se světem má zprostředkován sdělovacími kanály přenášejícími do místa jeho přežívání zvuk i obraz, jeho život nejvíce ze všeho připomíná pasivní roli diváka s kýblem popcornu u nohou a hledícího na zaznamenaný úsek děje z jeviště společenského dění, úsek, který není ani autentický ani přítomný k jeho bytostnému prožívání.

A přece si ještě mnozí z nás pamatují dobu, kdy bylo všechno jinak. Bydleli jsme v dvojdomku obehnaném zahradou. Jako malý kluk jsem na zahradě trávil většinu volného času, sám, s kamarádem od sousedů, s matkou, se sestrou, měli jsme tam pískoviště, trávnik na míčové hry, záhony se zeleninou, ovocné keře a stromy. Za plotem byly zahrady dalších vilových domů, z jedné strany potom chodník, pás zeleně a ulice okrajové městské čtvrti postavené někdy za první republiky. Pár metrů po ulici dolů k náměstí stál konzum. Tam mě matka pravidelně posílala pro základní potraviny, chléb, pečivo, mléko, mouku, kvasnice, sirup, měli tam velikou kostku žlutého másla, ze kterého mi prodavačka odvážila podle zmuchlaného lístku v ruce, nejvíc ze všeho mě ale přitahoval dřevěný sud s kysaným zelím a druhý podobný sud s nakládanými okurkami. A potom samozřejmě regál s pamlsky, ze kterého jsem občas dostal i něco od cesty. K řezníkovi jsme chodili dolů na náměstí, kde bylo k dostání vše potřebné od domácích potřeb po oblečení. Když mluvím o potřebě, mám samozřejmě na mysli vše, co jsme si tehdy uměli představit a mohli dovolit. Na jaře jsem se těšil na trh s rannou zeleninou, na první jahody a třešně zrající na naší zahradě, ale ještě víc v obecním sadu, kam jsme jako kluci chodili na lup. V létě čerstvé kedlubny, rajčata a okurky ze záhonu, byly mnohem lepší, než kupované, od té doby jsem nikdy tak dobré nejedl. Musel jsem sice zalévat s konví a dešťovou vodou ze sudu, což mě teda vůbec nebavilo, ale občas se u toho dala zažít i nějaká ta legrace. Na podzim mě otec bral na okružní jízdu po krajových ovocnářích, kde jsem vybírali a nakupovali zásoby těch nejlahodnějších jablek na zimu. Vždy tři druhy, podzimní, ty byly žluté a červeně žíhané, hrozně sladké a šťavnaté, musely se sníst do listopadu, potom zimní, hutnější, červenější na uskladnění, ty jsme jedli do února a na předjaří koženáče. Rovněž pytel nebo dva brambor do sklepa jsme přivezli z trhu. Maminka zavářela úžasné kompoty z meruněk, jahod, švestek, třešní, višní. Měli jsme takový špaz vedle kuchyně plný regálů a sklenic se zavařeným ovocem, taky pytel ořechů, které jsme chodili klátit k dědovi na venkově, ten pěstoval včely, králíky, slepice, vždy jsme měli

dostatek medu, domácích vajec a občas nějakou tu chutnou králíčí pečínku. Taky houby s octem z lesního sběru či borůvkové zavařeniny. V zimě jsem měl největší radost, když se prořezávaly stromy a rozdělával oheň, v němž jsem pekl brambory nebo opékal buřty. Pravda pořád bylo o co se starat, ale zdá se mi, že to nikomu nevadilo a nikdo se nenudil, nehrozil zítřka a na nic si nestěžoval.

Ex post...

Omlouvám se, milý čtenáři, za ten staromilný sentiment, nechci být nudný ani otravný, pokrok nelze zastavit, takže s uznáním postupu civilizace sobotu co sobotu zajedu autem do supermarketu, dovezu nákup do svého bytu v paneláku a tím je starost o mojí úživu vyřízena. Mám v lednici celoročně zásobu povadlých rajčat, papriky, hadovek, dřevnatou mrkev, nahnílou cibuli, stále tytéž sýry, spišské párky, salám Herkules a debrecínskou pečínku (jediné, co se podle mě dá z bohaté tržní nabídky uzenin ještě pozřít), ve skříni na zemi hromádku klíčících brambor, v mrazáku kuře, vepřové stejky naboptnalé vodou, hovězí roštěnou, v týdnu jsem rád, když na služebních cestách stihnu zdlábnout nějakou tu zvlhlou housku u benzínového čerpadla, a to nejsem milovník hamburgerů ani smažených brambůrků od Mc Donalda. Večer doma o samotě popíjím lahváče z basy piv a mžourám do knížky nebo na televizi krvavýma očima zanícenýma celodenním zíráním do monitoru počítače a s pocitem úzkosti uléhám při pomyslení na další stresující den naplněný bojem o zakázku a podrážděnými útoky uživatelů na mé nadlidské dílo projektanta informačního systému. Ti totiž touží po mé osobě pouze v případě, když jim něco vykysne v neproniknutelném konglomerátu pokročilých technologických vrstev operačního systému počítače, databáze, síťových služeb, všech možných enginů, driverů, runtimů, serverů a konečně i mé vlastní aplikace. Ještě že máme internet, který mi ve stavu sklíčení myslí umožní zabrouzdat si po netušených intelektuálních i zájmových sférách lidského ducha a získat tak pocit, že nejsem jako jedinec tak docela bezmocný a osamělý. Občas i na nějakou tu pěknou nahatou kočičku narazím a hned se mi uleví. Povykládat si s nějakou patnáctiletou adolescentkou na chatu taky není k zahazení. Nedávno mě upoutal článek z portálu České asociace transhumanistů. Transhumanisti jsou takoví ti dobří a optimističtí lidé, kteří tvrdí, že současný vývoj lidstva, ať je jakýkoliv, je součástí přirozené evoluce, jinými slovy vývoj přírody a člověka jako její součásti probíhá ruku v ruce s diverzifikací humanoidní technologie do všech oblastí života. Tento vývoj údajně překonává rozdíl mezi přirozeným a umělým a lidský potenciál se stává jedním z oprávněných činitelů evolučního procesu v přírodě vůbec. V tom článku se mluvilo o jednoduchých digitálních organismech s jednoduchými programovými instrukcemi namísto DNA. Množí se to, vyvíjí se to, získává to nové schopnosti, brání se to vyhubení a požívá to čísla, co je to? Živý organismus vytvořený člověkem jako počítačový program manipulující s genetickými algoritmy? Na chvíli se mi opravdu zachvělo srdce nad úžasnými možnostmi lidské vynalézavosti. Člověk a stvořitel? K čemu to může být asi tak dobré? Bože, taková pitomost! Když jsme u internetu, nebude jistě od věci se trochu kriticky zamyslet nad tím, jakou novou a dosud neslýchanou hodnotu vnesl do našeho života tento div informační společnosti.

Člověk a internet

Internet není jistě potřeba nikomu představovat. Podle ctitelů a vyznavačů internetového světa zosobňuje internet nebývalý a úžasný informační, komunikační a sdělovací prostředek, který pomáhá v orientaci a sblíží lidi na celém světě. Je to pravda nebo tragický omyl? Zdá se mi nesporné, že nikdy v historii nebyl člověk osamělejší než v globálním světě zpráv, usazený na jednom z miliardy připojených stanovišť informační dálnice, v řadách globálního publika hledíc líně a omámeně na zprostředkované scénérie světového jeviště. Jestli včera trpěl odcizením v davu velkoměsta, dnes ztrácí poslední zbytky závazné účasti v přehuštěném prostoru informací a humanoidního křiku globální vesnice. Informace, informatizace, informační revoluce jsou nová zaklínadla moderní doby. Pověra, že stále vyšší a dostupnější kvantum informací je předpokladem úspěšné orientace ve všech sférách lidské činnosti, zachvátila svět jako černý mor. Jakže? Nepřeberné množství rozporuplných dat, protichůdných zpráv, nesourodých názorů, nekonečná změť lidských zájmů, tlaků, psychologických intervencí, politických kampaní, účelové manipulace a odporu proti této manipulaci má vytvořit základ pro nějaké rozhodování a stanovení smysluplných cílů lidského konání? Nikdy dříve jsme nebyli tak blízko k pochopení chaosu, který se zračí ve světě vytvořeném lidskou myslí, ve světě člověku tak vlastním, ve světě informací, ve světě internetu. Informační společnost nás nepoučuje o nových a lepších metodách řízení, o možnosti, jak moderní svět rozumě uspořádat, strukturovat, ale naopak o prostém úkazu, že všechny metody, jimiž bychom chtěli lidstvo usměřňovat v jeho prospěch, nemají konečné řešení a ve svém důsledku selhávají. Informační kanály internetu nám zobrazují, jak je lidská společnost ve své totalitě neuchopitelná. A jak je to s oním sblížováním lidí?

Virtuální svět

Šťěstí malého dítěte spočívá mimo jiné v tom, že vidí svět malý. Světem je mu dům rodičů, náruč matky, pracovna otce, zahrada určená ke hrám, přilehlá místa a ulice, která jsou mu dostatečným zdrojem dobrodružství. Tak se cítí bezpečný. Jak se rozšiřuje jeho rozhled, přibývá strach z nepoznaného, strach ze vzdálených a neodhadnutelných protivů, neznámých sil, které ohrožují stabilitu jeho domova. Postupně přiřazuje ke své bytosti sousedy, vzdálené příbuzné, spolužáky ve škole. Když dospěje, objeví svět v jeho nekonečné rozmanitosti a jeho vnímání se stává nespojitě a povrchní. Je určitá hranice rozsahu možností, ke kterým dokážeme zaujmout vztah, se kterými se dokážeme konfrontovat. To je celá podstata pojmu domov.

Jsme obyvatelé globální vesnice, lidé bez domova. Reálný svět je nám však stále nebezpečím, jeho nepřehlédnutelný soubor sil hrozbou. Proto na něj hledíme raději prostřednictvím monitoru, z okénka auta či z obrazovky televizoru. Proto je nám často bližší svět internetu, svět virtuální, kde veškeré interakce, potenciál dobra a zla mají uzavřenost psaného slova. Tím se stávají neškodnými, protože k nim umíme zaujmout určitý vztah daný významem, který jsme si do nich sami dosadili. Dokážeme se s nimi snáze vyrovnat třeba tím, že se jim vysmějeme, smeteme je se stolu jako nevýznamný blábol. Internet je život rozložený do diskrétních okamžiků, do omezeného souboru nespojitých významů. Nejde proto o život v jeho pravé podstatě. Podobně se jeví svět z pohledu turisty, když se kochá záběry okamžiků zachycených objektivem jeho fotoaparátu či kamery. Svět turisty a svět televizního diváka je také svět virtuální. Stejně významově nespojitý, stejně nezávazný a omezený. Ve

skutečném životě žádný význam nemá trvání ani jistotu danosti. Vždy je třeba být ve střehu, vždy je třeba obávat se příštího okamžiku, ve kterém významy minulosti snadno pozbývají platnost, snadno bývají popřeny či zapomenuty. Proto život vyžaduje zakotvení v pevných a spolehlivých vztazích, ve vztazích skutečných, fyzických, proto je v nás zakořeněna potřeba domova, našeho malého světa, našeho návratu do dětství. Propadnout iluzi virtuálního světa je nejlepší způsob, jak zapomenout, že vůbec existuje nějaký reálný život a bezprostřední svět, jenž by vyžadoval naši zodpovědnou účast a ochranu.

Život není hra

Přes všechny proklamace svobody duchovního projevu a vzdělávací role informace má internet a počítače vůbec negativní dopad i na rozvoj duševních schopností dospívajícího člověka. Dnešní mládež má nečekaně vřelý vztah k počítačové technice. Důvod je prostý: Skrze svět počítačů vidí život jako hru. Ze světa internetu si přirozeně vybírá jen to, co ji baví, jinak řečeno to, co alespoň vzdáleně hru připomíná. Každá hra, aby byla přitažlivá, nesmí zasahovat bezprostředně do existenciálního bytí hráče a musí mít jasná pravidla. A to i v takových situacích, ve kterých hraje rozhodující roli náhoda. I náhodné procesy lze algoritmizovat. Počítačový svět je světem umělé (rozuměj formální) inteligence, formálních jazyků bez ambivalence, v počítačovém světě všechno funguje tak, jak má, a každé selhání má svůj zjistitelný důvod. Kybernetika stejně jako hra nezná pojem chaosu. Kde vládne chaos, tam není vítězství, které by mohlo člověka bavit. V pravém životě žádné vítězství nelze zapsat do tabulky skóre. Každé vítězství se záhy může změnit v porážku. Život není hra, a kdo jej jako hru pojímá, zahrává si s ohněm. Mládež proto dává přednost virtuálnímu světu před světem reálným, umělé inteligenci před skutečnou inteligencí života. Stejně tak Bůh, pokud by nějaký byl, musel by svět stvořit jako hru, jinak by svět Boha přestal bavit a musel by ho záhy opustit nebo zničit. Naopak pevný řád světa, pokud by existoval, musel by být stvořený, musel by mít vlastnosti umělé inteligence, a to je spor.

Úpadek civilizace?

Je současná civilizace v úpadku? Abychom dokázali na tuto otázku odpovědět, musíme se obrátit k samotnému člověku, ke způsobu jeho bytí, k pojetí smyslu jeho života, jinými slovy k otázce lidství v jeho podstatě. Moderní civilizační trendy postavené na vědecko technickém pokroku, na moci vědění, ovšem vědění technokratickém nikoliv filosofickém, na síle ovládnutí a znásilnění přírody, na mechanistickém pojetí světa a společenské reprodukce, na jmění a ochraně tohoto majetku odcizily člověka sama sobě, vykořenily z něho jeho vlastní lidství. Pochopit smysl takového tvrzení vyžaduje vysvětlení, co vlastně se chápe pod pojmem lidství.

V době předhistorické žilo lidstvo z podstaty mýtu. Mýtus byl základem i smyslem jeho bytí, mýtus byl pravdou a vědění založeném na minulosti, na tradici, která jasně a srozumitelně určovala místo člověka na zemi. Člověk byl chápán jako součást přírody a tajemného univerza, které je mu jednoznačně nadřazeno. Náplní života bylo každodenní obstarávání obživy a péče o své bližní v pocitu hluboké sounáležitosti. Otázky uspořádání světa, smyslu jeho existence v celku, v jeho věčnosti a nekonečnosti byly ponechány bohům. Člověk stál

pevně na zemi a jeho lidství prolínalo každým jeho krokem v jednotě a vyrovnanosti. Jediným a nejhorším trestem bylo vyloučení jedince ze společenství, z rodové komunity, která mu dávala vyrovnané zakotvení, pocit bezpečí i lásku.

Počátek dějinné doby a hledání cíle směřování lidstva je dán zrodem filosofie a nového vzruchu lidského ducha ve směru vyššího poznání, nahlédnutí světa jako celku, v osvobozeném nadhledu, který byl dosud výlučně doménou bohů. Odpoutání člověka od jeho bytostného vztahu k přírodě a životnímu údělu ne nepodobnému údělu všech ostatních živých tvorů je již ve své době vnímáno jako zbloudění lidského ducha za hranice konečnosti, jako počátek nekonečného tápání a hledání grálu nesmrtelnosti v nedosažitelné rozlehlosti universa. Je vyjádřeno ve starých eposech i v biblickém mýtu o zakázaném stromu poznání. Člověk pozvedá svůj vhléd do sféry nadřazenosti bohů a ztrácí půdu pod nohama. Leč filosofie otvírá člověku nové možnosti naplnění, nové a neomezené prostory životního rozletu, nový pohled na lidství v jeho podstatě i možnostech – nyní zcela odlišné a nadřazené charakteru říše zvířat.

Podstata lidství

Základ lidství je v řecké filosofii nazírán v trojím rozměru bytostné podstaty člověka. Prvním rozměrem je jeho stránka fyzická (fýzis), jeho potřeba, vášeň, slast, bolest, touha. Tato část lidské přirozenosti se vyznačuje věčnou nenaplněností, její sklony se vždy stupňují a nenacházejí konečné uspokojení. Proto musí být udržována v mezích silou ducha.

Další dvě stránky člověka se týkají lidského vědomí a rozdělují je na dvě podstatně odlišné mohutnosti, které jsou spolu v dialektickém protikladu. První z nich se nazývá zdání (sofis) a vyjadřuje lidský element mínění postaveném na každodenní zkušenosti, na bezprostředním vlivu okolí a krátkozrakém chápání účelu lidského snažení. Tato část vědomí člověka zavádí k neuměřenosti a k falešným hodnotám lidského života. Do popředí obvykle zavádí vše, co rozmnožuje slast, majetek a moc nad druhými lidmi, a není s to rozlišit pravdu o otázkách dobra a životní harmonie.

Posledním a nejdůležitějším rozměrem lidství je duše (psýché). Sókratés chápe duši jako jediný prostředek dávající člověku možnost nahlédnutí pravé podstaty světa a lidského bytí, pravé podstaty dobra. V posledním účelu tohoto dobra stojí potom jako nepochybný milník řecká obec (polis). Pravé pochopení dobra směřuje k uměřenosti fýzis, k zpochybnění sofis a k jednotě zájmu mezi člověkem a polis. Obec, její rozkvět a blaho jsou hlavním smyslem filosofického nahlédnutí, harmonie a jednota obce jsou potom ztotožňovány s harmonií a jednotou lidské duše. Cesta k nahlédnutí však není konečná, definitivní posudek toho, co je dobré, správné a spravedlivé, neexistuje. Bytí jako nekončící zápas o naplnění ideálů a věcí příštích se stává středem zájmu. Lidské směřování k ideální obci a ideálnímu životu v obecné pospolitosti prochází peripetemi pochybování, věčného tázání a hledání odpovědí v dialogu, dialektickém odhalování pravdy, která vždy zůstává z valné části skryta. A právě odkrýváním pravdy v její skrytosti se odehrává onen zušlechťující a obrodný proces člověka, který Platón nazývá péče o duši. Pouze ustavičnou péčí o duši a překonáváním všech protiv svádějících člověka na scestí slasti, démonického orgiasmu, vyhraněné ctižádosti, touhy po moci či

majetku, jinými slovy na scestí zdání (sofis) se uskutečňuje pravé a plnohodnotné bytí člověka, ona vnitřní identita a vyrovnanost v celku, která dává člověku hluboký smysl života a svým způsobem překonává i trauma smrti. Idea lidské sounáležitosti a společného směřování k pravdě je totiž nesmrtelná. Skrze nekonečnou ideu pravdy a obecného dobra, kladením otázek po hodnotě pravdy a smyslu lidského směřování, uskutečňováním obecné jednoty a příslušnosti člověka k této jednotě se klasifikuje pravé lidství.

Po rozpadu polis se v helénské době konstituuje po vzoru platónského idealismu myšlenka pravého lidství a pravé hodnoty lidského směřování v autoritě Římského impéria. Nastává období utváření státního zákonodárství a jurisdikce postavené na stoickém chápání spravedlivého lidství, následně pak asketický triumf a nahlédnutí nejvyšší duchovnosti v osobě všemohoucího Boha, tedy éra křesťanství. Původní evropský stát vychází z platónské péče o duši a nastolení duchovní autority Boha jako východiska s nicoty a utrpení lidské nedotvořenosti. Teprve osvícenství a nástup vědy a techniky, oživení víry v sílu a objektivní platnost vědeckého poznání, jeho aspirace na definitivní rozřešení pravdy o světě a na konečné uspořádání světa pro účely člověka, přineslo úpadek duchovnosti, zavržení péče o duši, jinými slovy zavržení všeho, co nemá charakter vědecké metody a výdobytku technologického pokroku. Nelze tady podrobně rozebírat celou genezi nástupu soudobé civilizace. Pokusme se přesto už nyní odpovědět na položenou otázku: Je současná civilizace v úpadku?

Odpověď na položenou otázku

Je-li jádrem smyslu lidské existence neposkvřené lidství a téma bytí ve světě naplněné odkrýváním pravé hodnoty jsoucna v jeho celistvosti cestou nahlédnutí, které se uskutečňuje péčí o duši, je nutné se ptát, jak současná civilizace zakládá podobný stimul duchovního zrání ve vědomí každého z nás? Jako první příznak rozporu se jeví fenomén atomizace současné společnosti. Člověk dneška je vytržen ze společenství, se kterým by se mohl identifikovat, v němž by mohl najít zakotvení. Poprvé v dějinách lidstva je položen požadavek na individuální svobodu a nezávislost. Globální ekonomika totiž potřebuje člověka nesvázaného jakoukoliv příslušností k místu, k rodině v širším slova smyslu než je rodina nukleární tvořená párem rodičů a jejich dětí, k domovu, který poutá svými kořeny, potřebuje člověka volného, mobilního, použitelného kdykoliv a kdekoliv, člověka odevzdaného zájmu firmy a jejího růstu. Tento člověk je však pouhým nástrojem posilování firemní autority a jejího místa na globálním trhu, nikoliv příslušníkem ve smyslu vlastní identity a lidskosti. Firma nezasahuje do jeho soukromí a o jeho soukromí nechce nic vědět. Přesto formuje jeho vědomí k pocitu nejistoty pod tlakem dynamiky tržních vztahů a nutnosti kdykoliv se přizpůsobit novým podmínkám včetně ztráty zaměstnání. Jeho vlastní existenční zajištění podmiňuje podnikatelským rizikem a jeho podílem na tomto riziku. Je to ten nejjednodušší a nejbezohlednější způsob motivace, jaký může být na člověka kladen. Náš člověk vědom si požadavku vlastní flexibility a tím použitelnosti na trhu práce uzavírá jen přechodné mezilidské vztahy dané okamžitou potřebou a bezprostředním užitkem. Smyslem veškerého produktivního snažení dnes není člověk a jeho důstojné bytí ve světě, ale síla technologické převahy, konkurenční výhoda na trhu daná technologickým předstihem. Dost to připomíná závody ve zbrojení a informační technologie jsou toho zářným příkladem. Není druhého

oboru, kde by libovolný neutřelý koncept, nová myšlenka, algoritmus či metoda měly tak silnou demonstraci převahy při naprosto pochybném významu pro požadavky a potřeby uživatele. Stále nové a „revoluční“ technologie použité na všech úrovních automatizace vyžadují stále nákladnější investice do aplikovaného rozvoje informačních systémů, které se tím nesmyslně prodražují, aniž by zákazníkovi přinesly skutečně požadovanou hodnotu.

Ale vraťme se k původnímu tématu. Co z reálných životních hodnot přinesla dnešní civilizace člověku? Osvobodila jej z velké části od namáhavé fyzické práce, dobře a co dál? Jaký je život současného člověka? Sociologické výzkumy ho kategorizují do sociálních typů, které nevyvolávají příliš velký optimismus. Jen namátkou: Tulák, zevloun, vorkoholik. Už z pouhých názvů nepochybně vyplývá, že jde o typy, pro něž základní povaha lidství je pošlapána až k nicotě. Podobné typy existovaly již v dávné minulosti a šlo o výjimky, které se nedokázaly ztotožnit s obecným významem lidské pospolitosti, které živořily dobrovolně či nedobrovolně na okraji společnosti a touto společností byly opovrhovány. Dnes představují střední proud a charakter většiny. Současný člověk, zdá se, postupně ztrácí vlastní cit a smysl pro lidskost, snad dokonce mutuje či degeneruje v jakýsi nový druh, jehož význam a hodnotu lze jen těžko domyslet. Za tento stav samozřejmě nelze vinit samotné technologie. Nelze si dnes představit svět bez nich. Problém je ale v tom, že nejsou prostředkem nýbrž cílem, že jejich služebnost lidské potřebě nemá pozitivní význam, že není ve světě moc, která by je dokázala usměrnit jako vedlejší nástroj růstu a ne jako prvního hybatele společenského pokroku.

Rodové komunity, cesta k nápravě?

To, co dnes prožíváme, je dekadence života, to, co dnes postrádáme, je filosofické nahlédnutí. Postmoderní myšlenkové proudy sice správně zpochybnily úlohu vědy a techniky pro dosažení lepšího světa, účelně napadly sebejistotu vědecké metody, prvotní význam technologie pro blaho člověka, dosud však neukázaly člověku cestu zpátky k sobě, k znovunalezení vlastního lidství. Chybí-li obecné světlo nahlédnutí, strategie lidského směřování, společná péče o duši, je patrně jediná šance, že změny k lepšímu přijdou zevnitř společnosti. Tyto změny určitě nelze očekávat od nynější zkorumpované státní moci a už vůbec ne od současné společenské elity. Ta je svobodná a své lidství si užívá po svém a v neuvěřitelném nadbytku. Je jen podivné, že jí to prochází. Prostý člověk musí najít cestu ke vzájemnosti a to způsobem jemu nejbližším: Skrze lásku a potřebu vzájemné existenční podpory. Nová polis může vzniknout jako nové rodové sdružení postavené na svobodě a spontaneitě milostných vztahů a na rodovém systému organizace vnitřního respektu a úcty. Takové komunity budou moci účinně regulovat porodnost a účast všech členů na společných existenčních zdrojích. Takové komunity nebudou přímo závislé na pokrytecké sociální politice státu. Nové rodové komunity v budoucnu mohou být základem samostatných obcí, jejichž politické uznání a vliv na celkové dění v globálním světě poroste takovou měrou, že budou moci přinutit podnikatelské subjekty a za nimi stojící elitu k tomu, aby se svými investicemi podílely na lokální konstituci a hmotné stabilitě obecních celků, aby vytvořily pro tyto celky přírodně nedotčené a lidsky důstojné podmínky k životu, aby vrátily planetu Zemi do původního stavu před průmyslovou revolucí a přitom uchovaly potenciál technologického rozvoje ve službě životu. Co se stane zcela nepotřebnou přítěží, budou současné národní státy, politika státní moci a její nesmyslná úřednická byrokracie ustanovená na ochranu

majetku majetných a na podporu síly a nedotknutelnosti soukromého kapitálu.